

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

Stanovisko Ústavu práva a právní vědy

LL/upav/2007/05

Právní nálezh ve věci

Vybrané otázky jednání za obchodní korporace

I. Úvod

Cílem předkládaného příspěvku je pojednat o vybraných otázkách zastupování obchodně-právních korporací, a to o prokuře a (ne)možnosti generality plné moci. Autor je názoru, že řada otázek s prokurou a zplnomocněním souvisejících je v praxi vykládána ne zcela správně, popř. je vykládána nejednoznačně a v níže uvedené eseji se některé z nich pokouší nastínit. Smyslem a účelem této eseje není nic jiného než se pokusit poukázat na některé zažitě stereotypy v interpretaci těch či oněch vybraných ustanovení o prokuře a generelním zplnomocnění. V právě předkládané práci se autor z výše uvedených důvodů zaměřil především na rozbor právního postavení prokuristy a předložil i svůj pohled na problematiku generality zplnomocnění s tím, že uvedené instituty budou vyloženy na pozadí výkladu o jednání právnických osob obecně.

II. Jednání jménem podnikatele

Jednání podnikatelů upravuje obecně § 13 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též „ObchZ“), kde se v odstavci prvním stanoví, že „je-li podnikatelem fyzická osoba, jedná osobně nebo za ni jedná zástupce. Právní osoba jedná statutárním orgánem nebo za ni jedná zástupce“. Odstavec druhý téhož paragrafového ustanovení potom doplňuje, že ustanovení obchodního zákoníku o jednotlivých obchodních společnostech a družstvu určují statutární orgán, jehož jednání je jednáním podnikatele.

Stran právní úpravy statutárního orgánu akciové společnosti obchodní zákoník (podobně jako u družstva) stanoví, že *představenstvo je statutárním orgánem, jenž řídí činnost akciové společnosti, jedná jejím jménem* a rozhoduje o všech záležitostech akciové společnosti, pokud nejsou tímto zákonem (rozuměj: ObchZ) nebo stanovami vyhrazeny do působnosti valné hromady nebo dozorčí rady. Nevyplývá-li ze stanov něco jiného, platí dále, že za představenstvo jedná navenek každý člen představenstva. Členové představenstva, kteří

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

zavazují společnost, a způsob, kterým tak činí, se zapisují do obchodního rejstříku. Toto ustanovení kogentního charakteru je uvedeno v § 191 odst. 1 ObchZ.

Představenstvo akciové společnosti (a družstva, jehož statutárním orgánem je rovněž představenstvo, s rov. Ust. § 243 ObchZ)) jedná obdobně jako jednatel společnosti s ručením omezeným *jménem* společnosti, přičemž jednáním jménem právnické osoby se rozumí uskutečňování právních úkonů ve smyslu § 34 ObčZ nebo jednání¹ ve smyslu činění negociačních úkonů před uzavřením smlouvy, a to i když nakonec k jejímu uzavření nedojde. Toto „jednání“ představenstva jako statutárního orgánu je nutno odlišovat od obchodního vedení nebo řízení právnické osoby, které se týká vnitřních záležitostí obchodních společností a které v sobě nezahrnuje oprávnění jednat *jménem* společnosti². Aby je bylo lze odlišit od jednání *za* společnost, třeba doplnit, že k jednání jménem společnosti netřeba žádné další delegace, jak je tomu třeba u jednání *za* společnost, kde se vyžaduje buď další právní úkon (prokura, plná moc), nebo rozhodnutí státního orgánu (nucený správce, správce konkursní podstaty), nebo usnesení valné hromady jako tzv. *jiná právní skutečnost*³ (likvidátor).

Obchodní společnosti (obchodně-právní korporace) mohou jako podnikatelé jednat toliko *statutárním orgánem* (představenstvem), nebo *za* ně může jednat *zástupce*. Zvláštností úpravy v obchodním zákoníku jsou tzv. *obchodní plné moci*, jimiž je třeba rozumět jednat prokuru (§ 14 ObchZ) a jednak tzv. *zákonné zmocnění* podle § 15 ObchZ. Zákonné zmocnění ve smyslu ust. § 15 ObchZ bude předmětem tohoto pojednání dále, a to pouze ve vztahu k možnému souběhu výkonu funkce prokuristy a zaměstnance společnosti.

Z toho, co bylo dosud uvedeno, vyplývá dílčí závěr, že právnická osoba jedná svým (i) *statutárním orgánem* anebo (ii) *na základě zastoupení*. Protože statutárním orgánem akciové společnosti (a družstva) je představenstvo a statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným jednatel (jednatelé), platí, že nejedná-li jménem akciové společnosti představenstvo a společnosti s ručením omezeným jednatel jako jediný zákonem výslovně uvedený a jasně definovaný statutární orgán, pak *ten, kdo jejím jménem jedná, jedná vždy jako její zástupce*, ale nikdy ne jako její statutární orgán. Z uvedeného plyne závěr, že *přímé jednání právnické osoby je možné jenom jejím statutárním orgánem*⁴. Zástupce právnické osoby statutárním orgánem společnosti není a v tomto světle není statutárním orgánem, už vůbec ani tzv. „statutární

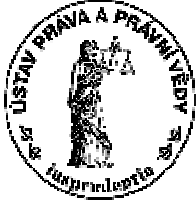
¹ Jak uvidíme dále, pojem „právní jednání“ má v novém občanském zákoníku *de lege ferenda* nahradit pojem právního úkonu používaný v našem právním řádu nyní (srov. § 34 ObčZ).

² Plíva, S.: Právní jednání podnikatele, Právo a podnikání 1993 č. 8 a 9

³ V souladu s recentní judikaturou není usnesení valné hromady akciové společnosti považováno za právní úkon, ale je na něj nahlíženo jako na tzv. „jinou právní skutečnost“ ve smyslu obecné teorie právní, podle které mohou občansko-právní vztahy vznikat rovněž z tzv. jiných právních skutečností (*ex variis causarum figuris*). Jc 65/98 1 Odon 88/97 [SoJ. 98, 8: 182] OZ:Právní úkon-ObčZ:Akciová společnost-ObZ:Valná hromada, ASPI, kde Nejvyšší soud dovodil, že „Usnesení valné hromady akciové společnosti není právním úkonem“. Stanovisko nejvyššího soudu bylo citováno obdobným způsobem rovněž i v onych periodických [PPP. 98, 4: 24], a to tak, že

„Usnesení valné hromady není právním úkonem. Vzhledem k tomu, že usnesení valné hromady v některých případech zakládá, mění či ruší právní vztahy ve smyslu ust. § 2 odst. 1 obč. zák., je nutno usnesení valné hromady pokládat za jinou skutečnost ve smyslu citovaného ustanovení, se kterou obchodní zákoník v konkrétních, v něm nebo ve stanovách akciové společnosti určených případech spojuje vznik, změnu nebo zánik takových vztahů“.

⁴ Pelikánová, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku, 1. díl, § 1-55, Linde Praha, 2. vydání, 1997, str. 106.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

zástupce“, což je v právní praxi často používané sousloví neoznačující dnes po právní stránce nic⁵.

Představenstvo má *generelní jednatelské oprávnění navenek neomezené a neomezitelné*⁶ a je oprávněno jednat za právnickou osobu v celém rozsahu její právní subjektivity. V generalitě oprávnění jednat jménem právnické osoby spočívá také podstatný rozdíl mezi představenstvem jako orgánem soukromého práva na jedné straně a prokuristou (který je též osobou práva soukromého), nuceným správcem, likvidátorem a stejně ale i správcem konkursní podstaty jako osobou práva veřejného⁷, neboť oprávnění prokuristy je omezeno dispozitivním ustanovením § 14 odst. 2 ObchZ, správce konkursní podstaty je při výkonu své funkce rovněž omezen účelem a smyslem konkursu, který je uspořádat majetkové poměry dlužníka, likvidátor je omezen účelem likvidace, kterým je za splnění zákonem stanovených podmínek zpeněžit majetek společnosti, rozdělit likvidační zůstatek a podat návrh na výmaz společnosti z obchodního rejstříku. Oprávnění nuceného správce jednat jménem akciové společnosti (typicky banky) v celém rozsahu její právní subjektivity je vyloučeno *ipso facto*, neboť nucený správce vykonává, resp. uplatňuje v děleném výkonu pravomoci se správním úřadem jako jeho zaměstnanec (viz dále) *státní moc (veřejnou moc, v níž se odráží veřejný zájem)*, a tak se i na výkon jeho pravomoci vztahují příslušná omezující ustanovení našeho ústavního pořádku, a to *in concreto* čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen LZPS“), kde se stanoví, že „*státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví*“. Neznamená to nic jiného, než že nucený správce banky smí uplatňovat svoji pravomoc jen při respektování legálních limit výslovně stanovených v ustanoveních §§ 27-33 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „BankZ“), a to jen v případech a způsobem zákonem stanoveným.

Naopak představenstvo akciové společnosti (banky) má jako statutární orgán osoby práva soukromého, na jejíž práva a svobody lze rovněž aplikovat příslušná ustanovení LZPS, právo vykonávat všechny činnosti, které mu zákon *expressis verbis* nezakazuje a to v souladu s druhou ústavněprávní zásadou, a to *zásadou dovolenosti veškeré nezakázané činnosti*

⁵ Podle stávající právní úpravy se s ohledem na rozlišování mezi *přímým a nepřímým* jednáním právnické osoby jedná o typické *contradictio in adiecto*, kdy přídatné jméno protičečí podstatnému jménu, k němuž se gramaticky váže a které by mělo rozvíjet, upřesňovat a doplňovat jeho sémantické zabarvení.

⁶ Pelikánová, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku, 1. díl, § 1-55, Linde Praha, 2. vydání, 1997, tatáž strana.

Podobně traktuje Plíva, S., in Štenglová, Plíva, Tomsa: Obchodní zákoník, komentář, 4. Vydání, C.H. BECK, Praha 1996, str. 28, a to slovy: „*Rozsah oprávnění statutárního orgánu jednat jménem právnické osoby je neomezený (ve všech věcech). Tento znak patří k pojmovým znakům statutárního orgánu.*“

⁷ Veřejnoprávní povahu postavení správce konkursní podstaty dovodil Ústavní soud již ve svém rozhodnutí Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. června 2002, kde konstatoval, že „*veřejný účel instituce správce konkursní podstaty nutno spatřovat v akceptaci omezeného veřejného zásahu do řešení majetkových vztahů, jež se dostaly do krizové situace. Způsob jeho ustavení je dán rozhodnutím státního orgánu (soudu). Jeho oprávnění, jež jsou zakotvena v řadě ustanovení zákona o konkursu a vyrovnání (§ 14, § 17 až 20, § 24, § 26 až 29), vzhledem k jejich heteronomní povaze (když správce nelze považovat za zástupce konkursních věřitelů, ani za zástupce úpadce), pak představují výkon pravomoci (na rozdíl od heteronomní povahy veřejnoprávních aktů, akty soukromoprávní - právní úkony - mají povahu autonomní)*“.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

fyzických a právnických osob vyjádřené v čl. 2 odst. 3 LZPS dikcí, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“.

III. Zastoupení právnických osob

Zastoupení právnických osob je možno sjednat jako *zastoupení smluvní* (plná moc, prokura) anebo nastupuje v určitých zákonem taxativně vyjmenovaných případech *zastoupení zákonné*. Tak je tomu, jak dále uvidíme, i v případě zrušení společnosti s likvidací, zavedení nucené správy nebo prohlášení konkursu na podnikatelský subjekt. Velice stručné pojednání o smluvním zastoupení podnikatele můžeme začít konstatováním, že ve vztazích obchodně-právních je převážně aplikována právní úprava náležitostí plné moci (rozsah zmocnění), udělení plné moci několika zmocněncům (je třeba uvést, jakým způsobem jednají, jinak musí jednat všichni společně) a udělení plné moci právnické osobě, přičemž právo jednat vzniká v takovém případě statutárnímu orgánu této právnické osoby nebo další osobě, které tento statutární orgán udělí plnou moc (tzv. *delegovaná plná moc*).

Podle obecné úpravy plné moci v občanském zákoníku musí mít plná moc za předpokladu, že se jedná o zmocnění k úkonu, jenž má být učiněn v písemné formě, taktéž obligatorně písemnou formu (§ 31 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále též „ObčZ“). Vždy je třeba rozlišovat (i) *právní důvod vzniku* a (ii) *obsah závazkového vztahu* vzniklého na základě plné moci (tzv. zástupčího⁸ závazkového vztahu) mezi zastoupeným a zástupcem na základě plné moci. Závazkový vztah vzniká *na základě smlouvy*. Tato smlouva může být většinou bezformální (a v praxi také zpravidla bývá) a dotýká se jenom vztahu zástupce a zastoupeného. Naproti tomu plná moc samotná je jednostranný právní úkon sloužící k prokázání existence oprávnění jednat jménem zastoupeného *vůči třetím osobám* a sama tedy povahu smlouvy, tj. *dvoustranného právního úkonu* nemá. Plná moc je poslední podmínkou vzniku oprávnění jednat jménem zastoupeného. Samotná povinnost jednat vyplývá pouze ze smlouvy. Oprávnění jednat je sice také založeno smlouvou, ale je navíc podmíněno vydáním plné moci. Třetí osoba, se kterou zástupce jedná a které byla předložena plná moc, z ní zjišťuje, že tato osoba je k jednání jménem zastoupeného oprávněna. Obsah samotné smlouvy o zastupování a povinnost jednat se jí však nikterak nedotýká. Občanský zákoník dále upravuje oprávnění zástupce nechat se zastoupit jinou osobou v případech, kdy je to výslovně stanoveno v plné moci nebo jde-li o zastoupení jinou právnickou osobou. Zvláštní právní úprava potom umožňuje i další delegovaná zastoupení⁹.

⁸ „Zástupčí závazkový vztah“ je termín používaný např. Pelikánovou, in Pelikánová, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku, 1. díl, § 1-55, Linde Praha, 2. vydání, 1997, str. 108. dále sorv. Např. PR 3/996 s. 117: „Je třeba rozlišovat právní vztahy mezi zmocnitelem a zmocněncem vzniklé na základě dohody o plné moci (§ 23 ObčZ), a právní vztahy mezi zmocnitelem a třetími osobami, které vznikají v důsledku právních úkonů zmocněnce, učiněných jménem zmocnitele na základě udělené plné moci. Pro vymezení rozsahu oprávnění zmocněnce jednat za zmocnitele je rozhodující znění plné moci, omezení vyplývající ze vztahů mezi zmocněncem a zmocnitelem (např. z dohody o plné moci) jsou vůči třetími osobám účinná, jen byla-li jim známa.

⁹ Např. zastoupení advokáta jiným advokátem nebo advokátním koncipientem podle zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, nebo notáře notářským kandidátem či koncipientem podle zákona č. 358/1992 Sb., o notářích (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, apod.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

Z toho, co bylo ve zkratce uvedeno o zastoupení na základě plné moci, lze uzavřít, že představenstvo jako statutární orgán akciové společnosti, chce-li z rozmanitých důvodů delegovat svoji pravomoc jednat v určité obchodní záležitosti na třetí osobu, je oprávněno uzavřít v zásadě *bezformální smlouvu o zastupování* a udělit k prokázání její existence zpravidla *písemnou plnou moc* jiné osobě. Je-li tato osoba právnickou osobou, popř. advokátem, notářem anebo jinou osobou k takovému úkonu zmocněnou zákonem, je oprávněna udělit tzv. *delegovanou plnou moc* osobě další, která rovněž jedná s přímými účinky svého jednání pro obchodní společnost jako zastoupeného¹⁰.

Stran prokuristy, likvidátora, nuceného správce a správce konkursní podstaty, jejichž postavení se od postavení představenstva v generalitě oprávnění jednat jménem korporace značně liší, je sjednávání smluvních plných mocí jednat za podnikatele podobné jako sjednávání těchto plných mocí představenstvem a právní úprava sjednávání smluvních plných mocí těmito orgány se zde aplikuje *per analogiam legis*. Každý ze shora jmenovaných zástupců je tedy stejně jako představenstvo oprávněn uzavřít smlouvu o zastupování a udělit k prokázání její existence zpravidla písemnou plnou moc jině osobě podle obecných ustanovení občanského zákoníku. Naproti tomu je zřejmé, že likvidátor, správce konkursní podstaty ani nucený správce prokuru udělit nesmí; u likvidátora je zákaz udělit třetí osobě prokuru odůvodněn tím, že v právním režimu likvidace již není podnik provozován, jak k udělení prokury vyžaduje kogentní ust. § 14 odst. 1 ObchZ. Za nucené správy a za konkursu potom zákon v kogentním ustanoveních jasně předpokládá okruh osob, které na výkonu tohoto speciálního právního režimu zavedeného v právnické osobě za splnění zákonem stanovených podmínek participují, z čehož lze *argumentum a contrario* (a dále i s ohledem na veřejnoprávní povahu těchto orgánů) dovodit, že k udělení prokury oprávněny nejsou¹¹.

K uvedenému lze jen stručně podotknout, že právní úprava jednání (i) *jménem podnikatele* nebo jednání (ii) *za podnikatele* uvedená v obchodním zákoníku *není komplexní*. Z tohoto důvodu se aplikuje subsidiární právní úpravy v občanském zákoníku dle § 1 odst. 2 ObchZ, a to zejména pokud jde o zastoupení. Obchodní zákoník rozlišuje v této souvislosti jednání *přímé* a *nepřímé*. *Přímým jednáním* podnikatele – právnické osoby je jednání jeho statutárního orgánu. Právní úkony učiněné statutárním orgánem jsou právními úkony právnické osoby. *Nepřímé jednání* právnické osoby je pak jednání, při kterém projevuje vůli zástupce, a to jménem a s důsledky pro zastoupeného podnikatele. Oprávnění jednat za podnikatele může vyplývat buď ze zákona nebo z rozhodnutí státního orgánu a pak hovoříme o *zákonném zastoupení*, nebo z dohody o plné moci a pak hovoříme o *zastoupení smluvním*.

¹⁰ Možná by bylo vhodnější uvedený vztah nazývat nikoliv *delegací*, ale *subdelegací*, neboť delegací se má podle mého soudu označovat již sama skutečnost zplnomocnění volbou valné hromady a následným uzavřením smlouvy o výkonu funkce, neboť již tento „primární“ vztah má mandátní povahu, a z tohoto důvodu musí být vztah další, odvozený takto od vztahu delegovaného, tedy řekneme „derivovaný delegovaný vztah“, vztahem subdelegačním, pozn. aut.

¹¹ Za nucené správy je však nucený správce oprávněn přibrat k výkonu nucené správy tzv. *osoby přibrané k výkonu nucené správy*, srov. ust. § 28 odst. 2 BankZ. Dále srov. in *Lisse, L.*: Osoby přibrané k výkonu nucené správy, Právní rádce, 4/2003, *Lisse, L.*: Jednání jménem družstevní záložny za nucené správy, Právní rozhledy 4/2002, str. 165, či *Lisse, L.*: Nucená správa v družstevní záložně, Právní rádce 7/2003, str. 52, popř. a *Lisse, L.*: Účinky zavedení nucené správy v družstevní záložně, Právní rádce 9/2002, str. 30.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

Přímým jednáním obchodně-právní korporace je jednání představenstva (resp. jednatele u společnosti s ručením omezeným), tedy orgány, které jsou *ex lege* statutárním orgánem, zatímco *jednání prostřednictvím zástupce je jednáním nepřímým*, plně odpovídajícím definičním znakům zákonného zastoupení vyplývajících z tzv. právní skutečnosti kumulované.

Oprávnění zástupce (prokuristy, likvidátora, nuceného správce, správce konkursní podstaty) je primárně založeno zákonem, tj. legální úpravou institutů prokury, likvidace, nucené správy a správy konkursní podstaty. K této skutečnosti musí, aby mohl příslušný zástupce za společnost jako právnickou osobu jednat, přistoupit právní skutečnost další, již je v případě prokury zápis prokury do obchodního rejstříku¹², v případě likvidace zrušení společnosti s likvidací¹³, v případě nucené správy rozhodnutí České národní banky o zavedení nucené správy¹⁴ a v případě konkursu usnesení o prohlášení konkursu na majetek úpadce¹⁵.

IV. Prokura obecně

Jedním z klasickým „zástupčích“ vztahů je *obchodní plná moc* označovaná jako *prokura*. Prokura je jako obchodní plná moc označována z důvodu, že jí může udělit toliko podnikatel, a to pouze za účelem zákonem jasně stanoveným, kterým je provádění úkonů *při provozu podniku*. Není účelem této subkapitoly opisovat jednotlivá zákonná ustanovení o prokuře (viz § 14 ObchZ), ale postavit některá z nich do světla judikatury, která podle názoru autora ne vždy přesně odráží skutečný význam tohoto zákonného zastoupení. Platí, že prokurou zmocňuje podnikatel prokuristu *ke všem právním úkonům*, k nimž dochází *při provozu podniku*, i když se k nim jinak vyžaduje *zvláštní plná moc*. Prokuru lze udělit jen fyzické osobě (§ 14 odst. 1 ObchZ). V prokuře není zahrnuto oprávnění zcizovat nemovitosti a zatěžovat je, ledaže je toto oprávnění výslovně v udělení prokury uvedeno (§ 14 odst. 2 ObchZ).

Z výše uvedeného vyplývá, že prokurista je *generelní zmocněnec oprávněný ze zákona* za podnikatele jednat a činit za něj všechny právní úkony vyjma úkonů vyjmenovaných v zákoně (oprávnění zcizovat nemovitosti a zatěžovat nemovitosti, jak stanoví ust. § 14 odst. 2 ObchZ). Uvedené ustanovení je ovšem

¹² Srov. obligatorní zápis prokury do obchodního rejstříku založený ust. § 14 odst. 6 ObchZ věta první

¹³ Srov. ust. § 71 odst. 1 ObchZ, podle něhož jmenuje likvidátora statutární orgán obchodní společnosti (nebo právnické osoby vůbec), což je postup při jmenování likvidátora, který je *ex lege* standardní; společenská smlouva nebo stanovy (u kapitálových společnostech) však mohou stanovit, že likvidátora jmenuje *jiný orgán* společnosti, a to typicky buď *dozorčí rada* nebo nejtypičtěji *valná hromada*, která tak zpravidla činí při přijímání usnesení o zrušení společnosti s likvidací. Jen v případech zákonem taxativně vyjmenovaných může být obchodněprávní korporace zrušena soudem (§ 71 odst. 1 ObchZ ve spojení s ust. § 68 odst. 6 ObchZ).

¹⁴ Srov. ust. § 27 odst. 1 BankZ, který je na právní vztahy bank speciálně aplikovatelný, kde je institut nucené správy postaven jako sankční opatření za závažná porušování zákona ze strany banky, která odůvodňuje vstup České národní banky prostřednictvím nuceného správce do výkonu funkce představenstva banky jako soukromoprávního subjektu.

¹⁵ srov. ust. § 12a odst. 1 a 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „KV“), kde se stanoví, že „bude-li k návrhu dlužníka nebo osob za dlužníka povinných podat návrh na prohlášení konkursu (§ 3 KV) osvědčeno, že je dlužník v úpadku (§ 1 KV), soud konkurs prohlásí do 10 pracovních dnů ode dne doručení úplného návrhu na prohlášení konkursu; proti usnesení o prohlášení konkursu se nelze odvolat“. Jedná se o tzv. *dlužnický návrh* na prohlášení konkursu. V odstavci druhém se pak stanoví, že „bude-li k návrhu věřitele osvědčeno, že je dlužník v úpadku (§ 1 KV), a budou-li splněny ostatní zákonem stanovené podmínky (§ 1a, § 12a odst. 3 a § 67c odst. 1 KV), soud konkurs prohlásí bez zbytečného odkladu; proti usnesení o prohlášení konkursu se může odvolat pouze dlužník, pokud sám nepřistoupil do řízení (§ 4 odst. 4 KV). Jedná se o tzv. *věřitelský návrh* na prohlášení konkursu.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

dispozitivní povahy a lze se od něj dohodou odchýlit, takže z vůle společnosti může být prokura neomezená. Prokuru lze dále omezit *vnitřními pokyny podnikatele* (prokurista např. není oprávněn uzavírat za podnikatele smlouvy do určité částky peněžitého plnění). Pro tyto případy však zákon stojí na pozici *preferencie dobré víry třetích osob*, když explicitně stanoví, že „*omezení prokury vnitřními pokyny nemá právní následky vůči třetím osobám*“ (§ 14 odst. 3 ObchZ).

Zákon dále stanoví, že prokurista může být pouze *osoba fyzická*, jinak pro výkon funkce prokuristy žádné další požadavky zákon neklade. Lze tedy toliko doplnit, že jediným požadavkem, jehož splnění lze oprávněn očekávat, je způsobilost k právním úkonům na straně prokuristy, neboť ten, kdo by sám nebyl *způsobilý k právním úkonům*, by tím méně¹⁶ mohl činit právní úkony jménem jiného. Otázkou v této souvislosti zůstává snad jen to, zda by měl prokurista splňovat podmínku ust. § 38l odst. 1 ObchZ, kde se stanoví, že členem statutárního orgánu právnické osoby, nemůže být ten, kdo vykonávat kteroukoli ze srovnatelných funkcí v právnické osobě, na jejíž majetek byl prohlášen konkurs nebo pokud byl konkurs zamítnut pro nedostatek majetku.

Ač jsem názoru, že právní normy by se měly v právním státě, v němž státní moc občanům slouží, tendovat spíše k preferenci výkladu podle pravidla *in dubio pro libertate* resp. *in dubio pro personae privatae* (a to s maximou přiměřenosti k ochraně zájmů spotřebitelské veřejnosti na jedné straně a zájmů na rozvoji soukromého podnikání a ekonomiky na straně druhé, které lze oba považovat za zájmy svého druhu veřejné), v posuzované otázce bych spíše zaujal stanovisko, že prokurista by měl splňovat podmínky stanovené v ust. § 38l odst. 1 ObchZ, byť se toto explicitně zmiňuje toliko o statutárním orgánu korporace, resp. jeho členovi (členech). Protiargument, že se uvedené ustanovení vztahuje toliko na členy statutárních orgánů, mezi které prokurista nepatří, vychází podle mého soudu ze striktně formalistického pojetí výkladu zákona, aniž by akcentoval jeho *smysl a účel*, od kterého v posuzovaném případě podle mého názoru abstrahovat nelze. Tímto účelem je v posuzovaném případě snaha o vyloučení osob, které nevykonávaly svoji předchozí exekutivní funkci v orgánu obchodní společnosti s náležitou péčí a kteří by z tohoto důvodu neměli být po určitou dobu v obdobné funkci, v níž by byli oprávněni další obchodní společnost svými úkony zavazovat (a to i s možnými příznivými, ale i nepříznivými důsledky).

V. Legální omezení prokury

Jak již bylo předznamenáno shora, co se týče legálního omezení prokury, jediné omezení vyplývající pro prokuristu přímo ze zákona (*ex lege*) je, že prokurista nesmí zcizovat a zatěžovat nemovitosti, ledaže by bylo toto oprávnění v udělení prokury přímo zahrnuto. Tento požadavek zřejmě sleduje, aby prokurista, který má jinak při provozu podniku rozsáhlá oprávnění, nemohl dispozicí s nemovitým majetkem podnikatele přivodit stav, kdy v rozporu s vůlí majitele společnosti nebo jejího statutárního orgánu zcizí nebo zatíží majetek podnikatele a takovou majetkovou dispozici nebude lze uvést v předešlý stav. Pokud se však jedná o ostatní dispoziční oprávnění prokuristy, jako jsou kupř. dispozice s movitostmi nebo právy, pohledávkami, jakož i dalšími majetkovými hodnotami (typicky práva průmyslová, duševní vlastnictví apod.), je omezení prokuristy dáno tak, že může činit jen úkony, k nimž dochází *při provozu podniku*. Pojem „*provoz podniku*“ zákon blíže nespecifikuje, ale lze jej přesvědčivě dovodit z národohospodářských poznatků a legální definice podniku obsažené v zákoně. *Provozem podniku* se má na mysli zejména činění všech faktických dispozic s majetkem tvořícím podnik (§ 5 ObchZ) a právních úkonů s tím spojených, které mají za cíl zajišťovat hospodářskou prosperitu podnikatele a směřovat k účelu předmětu podnikání vytyčenému ve společenské smlouvě nebo stanovenému zákonem, tj. u obchodních společností zejména *k dosažení zisku* (srov. ust. § 2

¹⁶ *argumentum a maiore ad minus* (od většího k menšímu)

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

ObchZ)¹⁷. Lze tedy obecně říci, že k provozu podniku patří všechna jednání týkající se správy tam uvedených majetkových komponent (hodnot) a zařizování s nimi souvisejících záležitostí.

Jiné omezení pro prokuristu (s výjimkou nově vloženého ust. § 14 odst. 7 ObchZ)¹⁸ zákon nestanoví. Případné další (např. smluvní) omezení prokury by mělo za následek, že návrhu na zápis prokury do obchodního rejstříku by nebylo možno vyhovět. Rozsah prokury je totiž dán přímo ze zákona, který připouští toliko 2 varianty rozsahu prokuristova zmocnění zavazovat společnost, které je buď (i) *úplné* (a zahrnuje i právo zcizovat a zatěžovat nemovitosti), nebo (ii) *neúplné* (a právo zcizovat a zatěžovat nemovitosti nezahrnuje). Další, smluvní omezení prokury nebo její omezení vnitřními pokyny podnikatele není *ex lege* vůči třetím osobám účinné (§ 14 odst. 3 ObchZ) a nebylo by ani lze do obchodního rejstříku zapsat, pokud by návrh na její zápis obsahoval prokuru takto smluvně nebo vnitřními pokyny zúženou.

Teorie nebyla zcela jednotná v tom, zda prokura zahrnuje také procesní plnou moc k zastupování před soudy a jinými orgány. Někteří autoři (srov. např. Koblíha, Kallus, Krofta, Kovařík, Kozel, Pokorná, Svobodová: Obchodní zákoník – Úplný text s komentářem, Linde 2006, str. 37 dole) v této souvislosti traktují, že „úplnou odpověď nedává ani ust. 21 odst. 1 o.s.ř., které se týká jen jednání za právnickou osobu, a podle kterého jedná za právnickou osobu i prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně“, a dále pak pokračují, že „prokuru však může udělit i podnikatel, který je fyzickou osobou a je zapsán do obchodního rejstříku na vlastní žádost, a krom toho prokurista nemusí být jeho zaměstnancem“, z čehož uvedení autoři dospívají k závěru, že zastupování společnosti prokuristou v občanském soudním řízení je diskutabilní. S ohledem na explicitní dikci zákona se však domnívám, že takový výklad je příliš formalistický a že zastupování společnosti prokuristou před soudy, nebo např. před rozhodčími soudy či rozhodci¹⁹, nic nebrání a že je tedy *ex constitutione* dovolené.

Oprávnění prokuristy zastupovat společnost v občanském soudním řízení (a obdobně např. i v řízení rozhodčím), lze totiž dovodit již ze samotného § 14 odst. 1 ObchZ, neboť k „provozu podniku“ patří i *správa aktiv společnosti*, a tedy i vymáhání pohledávek, a to jakoukoli zákonem aprobovanou formou, soudní či rozhodčí řízení nevyjímaje. Lze tedy uzavřít, že u právnických osob zakládá oprávnění prokuristy jednat za společnost § 21 odst. 1 ObchZ v občanském soudním i rozhodčím řízení jednoznačně. U fyzické osoby je lze potom dovodit výkladem, subsumujeme-li pod pojem „provoz podniku“ vymáhání pohledávek nebo jiných majetkových práv v řízení před soudem, které k provozu podniku jakožto ochrana aktiv neodmyslitelně patří.

VI. Způsob podepisování prokuristy

Dalším z ustanovení o prokuře, jehož alespoň stručný rozbor ve světle stávající judikatury bych rád provedl, je ust. § 14 odst. 5 ObchZ upravující *způsob podepisování prokuristy za společnost*, a které stanoví, že „prokurista podepisuje tím způsobem, že k firmě podnikatele, za kterého jedná, připojí dodatek označující prokuru a svůj podpis“. V doktríně i judikatuře je uvedené ustanovení vykládáno značně restriktivně, a to tak, že pokud dodatek označující prokuru na listině (smlouvě) podepsané prokuristou absentuje, není taková listina (smlouva) platně podepsána, a tedy ani platná (je

¹⁷ Tím není dotčeno oprávnění zakladatelů či reprezentantů kapitálových společností stanovit účel založení obchodní společnosti jinak, a iniciovat její vznik za jiným účelem, než je podnikání, jak to umožňuje ust. § 56 odst. 1 *in fine* ObchZ.

¹⁸ V uvedeném ustanovení je upraven mechanismus zániku prokury pro případ nastoupení právní skutečnosti smrti a týká se tedy pouze podnikatele-fyzické osoby.

¹⁹ Srov. zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

neplatná s účinky od samého počátku, *ex tunc*). Je tomu tak údajně z důvodu, že „součástí podpisu prokuristy je podle ust. § 14 odst. 5 ObchZ doložka o prokuře. Bez této doložky nejde o podpis prokuristy, nestačí jen skutečnost, že jde o osobu zapsanou jako prokurista v obchodním rejstříku. Přesto může tento podpis podnikatele zavazovat, byl-li podepsaný oprávněn jednat za něj i z jiného důvodu“ (srov. rozsudek 5 Cmo 308/94 [SoRo. 96, 4: 88] ObZ: Jednání podnikatele-prokura (§14) OZ: Právnícké osoby-jednání jménem právnické osoby (§20), ASPI).

Ve vztahu k právě citovanému rozhodnutí soudu publikovanému in SoRo, 96, 4: 88, platí *mutatis mutandis* to, co bylo řečeno shora o restriktivním výkladu některých ustanovení o prokuře, kdy lze hovořit o převládající tendenci k formalistickému výkladu zákona. V právním státě je totiž minimálně bezúčelné, aby právní normy byly vykládány *stricto sensu* tam, kde nelze odhlédnout od jejich účelu a kde na klíčovou otázku „Qui bono?“ nenacházíme žádnou odpověď. Takový striktní výklad lze akceptovat toliko za situace, kdy se jím chrání nějaký veřejný zájem nebo slabší smluvní strana (ovšem toliko v těch situacích, kdy není tento pojem nutno považovat za *contra doctio in adiecto*), nikoliv však tehdy, je-li ryze formální a bez důvodu, smyslu a účelu. V případě výkladu ust. § 14 odst. 5 ObchZ neexistuje žádný racionální důvod proto, aby se absence razítka nebo jakéhokoliv obdobného otisku na listině (smlouvě) u podpisu prokuristy nedala posuzovat analogicky podle ust. § 66 odst. 7 ObchZ, podle něhož platí, že „osoby, které činí jménem společnosti písemné úkony, je podepisují tak, že k firmě společnosti připojí svůj podpis. Neuvedení firmy u podpisu jednající osoby však nezpůsobuje neplatnost právního úkonu“. Takový striktní výklad zákona tak není podle mého názoru a ani podle převládajícího názoru ústavu práva a právní vědy v souladu s principem *in dubio pro libertate*, v jehož duchu se mají právní předpisy vykládat, jako ostatně dovozuje i konstantní judikatura Ústavního soudu České republiky²⁰.

K tomu se nabízí protirgument, že uvedené ustanovení se vztahuje toliko na jednání statutárním orgánem společnosti, tedy *jménem společnosti*, nikoliv na jednání *za společnost*, který jednání prokuristy jako zmocněnce *sui generis* je. I když by bylo lze předložit více rozdílu mezi jednáním přímým a nepřímým a demonstrovat teoretický rozdíl mezi postavením statutárního orgánu korporace a postavením prokuristy, jsem názoru, že v rámci optimalizace a zjednodušení obchodního styku je povinností interpreta hledat v posuzovaném případě společné prvky a odlišné prvky stejně intenzivně a korektně. Pokud tak učiníme, dospějeme nejspíše k závěru, že postavení člena statutárního orgánu a prokuristy obchodně-právní korporace je z hlediska třetí osoby *v podstatě totožné*, když se (i) oba zapisují do obchodního rejstříku a (ii) oba jsou oprávněni zavazovat společnost prakticky v plném rozsahu. Aplikace argumentu *per analogiam* je proto právě zde učebnicovým příkladem toho, kdy se má takový argument použít, a naopak shora uvedený výklad soudu je příkladem, kdy není na místě použít argument vyloučeného třetího (*argumentum a fortiori*), který v posuzovaném případě použil soud.

Argumentace soudu není v daném případě zcela správná, neboť ve větě druhé citované právní věty připouští validitu jednání osobou zapsanou v obchodním rejstříku jako prokurista, a to tak, že „byl-li

²⁰ Nález č. 121/1999 Sb., ÚS, sv. 15: „Ústavně konformní výklad právních norem má prioritu před výkladem ústavně nekonformním“. Nebo dále in Nález č. 145/2003 Sb., ÚS, sv. 31, kde Ústavní soud České republiky v souvislosti s otázkou hranic formalistického výkladu právních norem dovodil, že „Pokud lze z hlediska ryze formálně právního shledat pro dva výklady zákonný podklad, avšak za situace, kdy právo umožňuje dvojí výklad, nelze při řešení případu pominout, že na poli veřejného práva mohou státní orgány činit pouze to, co jim zákon výslovně umožňuje“. Z uvedeného a další četné judikatury, srov. např. rozhodčí nález Rozhodčího soudu České republiky Rc 234/2006, plyne, že „Formalistický výklad zákona nesmí být upřednostňován před ústavním principem co nejširší svobody. Řečeno slovy občanského práva, nesmí být upřednostňován ve smyslu před principem co nejširší „autonomie vůle“ subjektů občanskoprávních vztahů“ (z rozhodčího nálezu Rozhodčího soudu České republiky Rc 234/2006, publikováno na www.rozhodcisoud.net)

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

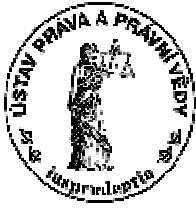
podepsaný oprávněn jednat za něj i z jiného důvodu“. Uvedená argumentace postrádá smysl, neboť osoba zapsaná jako prokurista v obchodním rejstříku je *vždy* osobou oprávněnou zavazovat podnikatele i z jiného důvodu, a to v případě absence doložky o prokuře minimálně jako zmocněnec, jehož plnou moc *ad hoc* lze dovodit z výpisu z obchodního rejstříku. I kdybychom totiž prokuristu bezprostředně při smluvní negociaci – z důvodu, že u svého podpisu pod smlouvu nevyznačil doložku o prokuře – „neuznali“ jako prokuristu (!!!), nezbylo by nic jiného, než jej uzнат jako zmocněnce *ad hoc*, neboli jako osobu jednající a zavazující podnikatele v daném případě z titulu *zvláštní plné moci*, jejíž existenci si můžeme na obchodním rejstříku kdykoliv, tedy i v čase případného uzavírání smlouvy, ověřit. Za situace, kdy prokurista jedná za společnost *navenek*, pak podle mého názoru platí, že jedná *jako prokurista*, a to ať doložku o prokuře ke svému podpisu připojí či nikoliv. Vždy by však v takovém případě muselo být zřejmé, že prokurista jedná z pozice zástupce právnické osoby, nikoliv z pozice jiné (např. ne z pozice statutárního orgánu společnosti apod.)²¹. S ohledem na zásadu publicity obchodního rejstříku si však zde dovoluji poznamenat, že zřejmé bude takové jednání třetím osobám skoro vždy, neboť jsou oprávněny a s ohledem na to, že je stíhá požadavek jednání s péčí řádného hospodáře, v obchodních vztazích i povinny, si ověřit, s kým smlouvu podepisují. Z uvedeného důvodu tak nebude možno judikát uvedený v předchozí poznámce pod čarou vykládat tak, že by smlouva, kterou uzavřel za společnost prokurista nebo jiný zmocněnec bez uvedení údaje, že jedná jako zástupce, byla neplatná. Taková smlouva bude nadále platná a s ohledem na zásadu publicity obchodního rejstříku se nebude lze dovolávat ani její případné relativní neplatnosti z důvodu omylu dle § 49 ObčZ, neboť osoby jednající jménem právnické osoby (statutární orgány) nebo za právnickou osobu (prokurista) jsou všem potencionálním kontrahentům z obchodního rejstříku známe, resp. jim známy být mohou, když záleží jen na smluvní straně, zda si takové informace opatří.

Pokud tedy prokurista nejedná jako prokurista, resp. pokud by nebyl právní úkon prokuristy platný z důvodu nepřipojení doložky o prokuře, musel by být platný z důvodu, že dotyčná osoba jednala jako zmocněnec, o čemž museli být všichni účastníci s ohledem na (i) veřejnou publicitu zápisů v obchodním rejstříku a (ii) důvěru v něj v dobré víře. Obecně naopak neplatí, že pokud by nebyl právní úkon prokuristy platný z důvodu nepřipojení doložky o prokuře, musel by být platný z důvodu, že dotyčná osoba jednala jako legální zmocněnec ve smyslu ust. § 15 ObchZ, neboť prokurista zaměstnancem společnosti býti nemusí a pokud jím je, není ještě sama o sobě splněna podmínka obvyklosti činnosti, při níž došlo k učinění právního úkonu ve smyslu ust. § 15 odst. 1 ObchZ.

Pokud bylo tedy smyslem shora uvedené argumentace soudu říci, že bez doložky o prokuře nejde o podpis prokuristy, je takový názor s ohledem na výše uvedené nesprávný. Pokud jde o dovození soudu, že „*přesto může tento podpis (podpis prokuristy, pozn. aut.) podnikatele zavazovat, byl-li podepsaný oprávněn jednat za něj i z jiného důvodu*“, je třeba s ohledem na výše uvedené konstatovat následující.

Zatímco soud staví svůj závěr kategoricky, musíme rozlišovat 2 situace, kterých se uvedená věta může v praxi týkat. První situace je ta, kdy (i) je určitá osoba oprávněna jednat za společnost jako prokurista a (ii) není současně oprávněna jednat za společnost i z jiného důvodu. Předpokládejme případ, kdy tato osoba následně jedná za společnost a při uvedeném jednání neopatří podpis na smlouvě (nebo jiném právním úkonu) doložkou o prokuře. S ohledem na názor prezentovaný shora je podle názoru soudu takový právní úkon neplatný, zatímco podle názoru autora tohoto příspěvku se jedná o právní úkon *platný*, a to s ohledem na použití argumentu *per analogiam* s ust. § 66 odst. 7 ObchZ, který je nutno před výkladem ryze formalistickým preferovat. Nadto tento argument doplňujeme shora uvedenou

²¹ V této souvislosti se lze ztotožnit s názorem publikovaným pod SR 3/1998. str. 58, kde se praví, že „*Jestliže smlouvu uzavírá za některou smluvní stranu na základě hmotněprávní plné moci (§ 31 ObčZ) zástupce, musí být ze smlouvy patrné, že tak činí jako zástupce*“. Uvedené dovození lze bez dalšího vztáhnout i na prokuristu, který je zmocněncem *sui generis*, resp. zmocněncem generelním.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

argumentací spočívající v tom, že *listinu o prokuře lze bez dalšího považovat za plnou moc* k jednání za společnost ve smyslu ust. § 31 a násl. ObčZ (a to pokud o ní třetí strana ví anebo alespoň absentuje dobrá víra o nevědění o ní, což je požadavek, který je s ohledem na veřejnou publicitu zápisů v obchodním rejstříku *eo ipso* dán).

Druhou situací uže být případ, kdy (i) je určitá osoba oprávněna jednat za společnost jako prokurista a (ii) je současně oprávněna jednat za společnost *i z jiného důvodu*. Tímto jiným důvodem může být v praxi zejména jednání za společnost podle *zákonného zmocnění* ve smyslu ust. § 15 ObchZ²², kterého se i citovaný judikát (byť tento paragraf explicitně neuvádí) v odůvodnění dovolává.

Takový argument však není automaticky „generelně“ aplikovatelný a „vztahnutelný“ na všechny situace, kdy bude určitá osoba zapsaná v obchodním rejstříku jako prokurista jednat za společnost „z jiného důvodu“. Je tomu tak proto, že pokud bude osoba zapsaná jako (i) prokurista současně (ii) zaměstnancem obchodní společnosti, bude její oprávnění zavazovat společnost z titulu zaměstnaneckého poměru limitováno *zněním její pracovní smlouvy* (popř. *vnitropodnikovými předpisy, budou-li mít tyto individuální závaznost vůči zaměstnancům*), na jejímž základě bude lze v tom kterém případě zkoumat, zda

(i) se jedná o „*pověření určitou činností*“ ve smyslu ust. § 15 odst. 1 ObchZ,

(ii) bylo lze ze strany třetí osoby předpokládat s přihlédnutím ke všem okolnostem, že osoba takto jednající mohla být na základě pracovní smlouvy pověřena činností, v jejímž rámci sjednala dotčený právní úkon.

Pokud bude úkon, který taková osoba učinila, mimo rámec pracovní smlouvy nebo jiného obdobného úkonu (dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce), bude takový právní úkon nahlížen soudem – vzato podle citovaného judikátu – jako právní úkon neplatný pro rozpor se zákonem (§ 39 ObčZ ve spojení s ust. § 14 odst. 5 ObchZ).

Vycházíme-li z toho, že prokurista, který k podpisu nepřipojil prokuru a současně předložil listinu o prokuře, jedná jako zmocněnec dle § 31 a násl. ObčZ, jak již bylo pojednáno výše, není podle mého názoru nutné nahlížet jednání osoby, která je prokuristou, jako jednání ve smyslu ust. § 15 ObchZ. Z tohoto důvodu by bylo *de lege ferenda* vhodné zvážit striktní trvání na požadavku doložky i prokuře v ust. § 14 odst. 5 ObchZ, a zvážit přijetí takové právní úpravy, která obchodní styk a jednání za společnost ve smyslu ust. § 14 a 15 ObchZ zprůhlední a zjednoduší, což by bylo lze dosáhnout např. odkazem na ust. § 66 odst. 7 ObchZ, který by byl uveden přímo v ust. § 14 odst. 5 ObchZ, s tím, že se „ustanovení § 66 odst. 7 použije obdobně“.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že judikatura soudů v případě zastupování obchodní společnosti prostřednictvím institutu prokury není zcela *de lege artis*; z důvodu, že tento závěr však není v právní praxi přijímán zcela jednoznačně, bylo vhodné jej postavit na jisto přímo přijetím změny právní úpravy.

Výše vyslovený názor, podle něhož absence doložky o prokuře by neměla mít za následek neplatnost listiny (smlouvy) podepsané prokuristou bez doložky o prokuře, lze ještě doplnit argumentem, že doložka o prokuře není ex lege součástí podpisu. Za součást podpisu ji neprohlašuje (a to ani fikcí) zákon ani žádný jiný právní předpis, a její absence na listině (smlouvě) u podpisu prokuristy by tedy neměla být pojmána jako „prohřešek horší“ než absence doložky firmy u podpisu osoby jednající jménem společnosti ve smyslu ust. § 66 odst. 2 ObchZ. A k tomu dodejme, že přeci ani samotný statutární orgán obchodněprávní korporace žádnou

²² V uvedeném ustanovení se normuje *obecné legální zmocnění* jednat za společnost, které se týká zejména zaměstnanců podnikatele; zákon zde stanoví, že kdo byl při provozování podniku pověřen určitou činností, je zmocněn ke všem úkonům, k nimž při této činnosti *obvykle dochází*.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

podepisovací doložku ke svému podpisu nepotřebuje. *De lege ferenda* není tedy důvod, aby ji potřeboval prokurista. *De lege lata* pak není důvodu, aby bylo lze s přihlédnutím ke všemu, co bylo řečeno shora, považovat absenci doložky o prokuře za *formální nedostatek*, který však mj. s ohledem na preferenci principu právní jistoty a ochrany dobré víry třetí osob, jakož i s ohledem na zásadu publicity obchodního rejstříku nepůsobí neplatnost takto prokuristou podepsané smlouvy.

VII. Souběh výkonu funkce prokuristy a zaměstnance společnosti

Ve vztahu ke shora uvedenému lze dále zmínit problematiku případného souběhu výkonu funkce prokuristy a zaměstnance společnosti. Obdobně jako v případě souběhu výkonu funkce člena statutárního orgánu společnosti nelze u prokury vyloučit, aby prokurista vykonával vedle funkce prokuristy rovněž funkci vedoucího zaměstnance, např. generálního či jinak pojmenovaného ředitele společnosti, nebo jinou funkci v zaměstnaneckém poměru podle některého ze smluvních typů upravených v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPr“). Protože je právní postavení statutárního orgánu korporace (kapitálové společnosti typicky) s postavením prokuristy prakticky totožné a institut prokury jako takový je fakticky toliko umělou právní konstrukcí umožňující statutárnímu orgánu korporace delegovat svoji pravomoc na prokuristu jako speciálního zmocněnce zapsaného za tímto účelem do obchodního rejstříku, a to i bez souhlasu valné hromady korporace, který se pro účely udělené prokury vždy nevyžaduje²³, budou stejné i právní důsledky souběhu prokury a zaměstnaneckého poměru²⁴.

Nový zákoník práce, tj. zákon č. 262/2006 Sb., s účinností ode dne 01.01.2007, vypustil z výčtu vedoucích zaměstnanců orgány právnické osoby jako zaměstnavatele, a definice obsažená v ust. § 11 odst. 4 současného zákoníku práce je postavena tak, že „vedoucími zaměstnanci zaměstnavatele se rozumějí zaměstnanci, kteří jsou na jednotlivých stupních řízení zaměstnavatele oprávněni stanovit a ukládat podřízeným zaměstnancům úkoly, organizovat a kontrolovat jejich práci a dávat jim k tou účelu závazné pokyny“. Pokud bylo účelem této nové legální konstrukce vyloučit souběh člena statutárního orgánu a funkce vedoucího zaměstnance, tak se podle mého soudu tento záměr minul účinkem, neboť absence uvedení statutárních orgánů společnosti v uvedeném ustanovení jistě není způsobitelná sama o sobě vyloučit, aby členové statutárního orgánu zaměstnavatele byli taktéž oprávněni stanovit a ukládat svým zaměstnancům úkoly, organizovat a kontrolovat jejich práci a dávat jim za tím účelem závazné pokyny. Je tomu tak z důvodu, že statutární orgán obchodní společnosti je nadřízeným orgánem „obyčejného“ managementu, který vykonává svoji funkci na základě pracovního poměru. Takto hierarchicky z logiky věci „nadřízený orgán“ musí mít *argumentum a minori ad maius* minimálně stejná oprávnění jako vedoucí zaměstnanci, kteří jsou ve vztahu ke statutárnímu orgánu v závislém

²³ V případě akciové společnosti je k udělení prokury oprávněno představenstvo přímo ze zákona, u společnosti s ručením omezeným dává zákonodárce společnosti na výběr, zda prokuru udělí statutární orgán, což bude v praxi vzhledem k flexibilitě obchodněprávních vztahů pravděpodobně častější, nebo valná hromada, jejíž působnost ve věci udělování prokury se zakládá *ex lege* v ust. § 125 odst. 2 ObchZ, s tím, že společenská smlouva může toto oprávnění valné hromady vyloučit a delegovat je na statutární orgán korporace.

²⁴ Zákonné vymezení prokury je nám zřejmé z výkladu podaného shora, co se týče vedoucích zaměstnanců, legální vymezení jejich působnosti a kompetencí je dáno příslušnými ustanoveními zákoníku práce. Za vedoucí zaměstnance obchodní společnosti (ostatně jako i jiné právnické osoby) byly podle dřívější právní úpravy (srov. ust. § 9 ZpR s účinností od 31.12.2006) považovány orgány právnické osoby a zaměstnanci, kteří jsou pověřeni vedením na jednotlivých stupních řízení u zaměstnavatele.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

postavení²⁵. Oprávnění statutárních orgánů obchodní společnosti resp. jejich členů vystupovat v pracovněprávních vztazích jménem zaměstnavatele nadto normativně zakládá ové (a nepříliš zdařilé) ust. § 8 ZPr, podle něhož „*právní postavení zaměstnavatelů, kteří jsou právníckými osobami, se řídí § 18, 19, 19a, 19b, 19c, 20, 20a, 20f, 20g, 20h, 20i a 20j občanského zákoníku*“.

Nová pracovněprávní úprava jednání (i) jménem zaměstnavatele nebo (ii) za zaměstnavatele tedy odkazuje do občanského zákoníku. Zde se v odkazovaných ustanoveních stanoví, že „*právní úkony právnícké osoby ve všech věcech činí ti, kteří k tomu jsou oprávněni smlouvou o zřízení právnícké osoby, zakládací listinou nebo zákonem (statutární orgány)*“ (srov. ust. § 20 odst. 1 ObčZ), a dále, že „*za právníckou osobu mohou činit právní úkony i jiní její pracovníci nebo členové, pokud je to stanoveno ve vnitřních předpisech právnícké osoby nebo je to vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé*“ (srov. ust. § 20 odst. 2 věta první ObčZ).

Pokud jde o jednání vedoucích zaměstnanců za společnost, lze na základě výše citované právní úpravy konstatovat, že vedoucí zaměstnanci jsou oprávněni činit úkony v pracovněprávních vztazích, tedy výhradně *dovnitř společnosti*, neboli *ve vztahu k jim podřízeným osobám*. Oprávnění jednat navenek pro vedoucí zaměstnance zákoník práce ani občanský zákoník generelně nezakládá, nelze však vyloučit případy (a v praktickém životě jich nebude málo), kdy i jednání vedoucího zaměstnance navenek bude „obvyklé“ (např. jednání managementu společnosti).

Vedoucí zaměstnanci společnosti jsou oprávněni zavazovat obchodní společnost navenek na základě zákonného (legálního) zmocnění obsaženého v ust. § 15 odst. 1 ObchZ. Působnost vedoucích zaměstnanců je tak zákonem vymezena jednak jako (i) *působnost vnitřní*, a jednak jako (ii) *působnost vnější*. Vnitřní působnost vedoucích zaměstnanců je upravena zejména v ust. 11 odst. 4 ZPr, podle kterého jsou vedoucí zaměstnanci oprávněni stanovit a ukládat podřízeným zaměstnancům pracovní úkoly, organizovat, řídit a kontrolovat jejich práci a dávat jim k tomu účelu závazné pokyny.

Legalitu souběhu výkonu funkce prokuristy a vedoucího (nebo jiného) zaměstnance společnosti soud ještě nedovozoval, přesto je na místě zaujmout názor, že závěr soudu by měl být s přihlédnutím k ustálené judikatuře Nejvyššího soudu České republiky týkající se souběhu výkonu funkce člena statutárního orgánu korporace a vedoucího zaměstnance obdobný²⁶. V odůvodnění rozhodnutí 21 Cdo 11/98 Nejvyšší soud předestřel právní závěr, že „*skutečnost, že fyzická osoba je společníkem společnosti s ručením omezeným nebo že byla ustanovena statutárním orgánem společnosti (jednatelem), sama o sobě nebrání tomu, aby navázala s touto společností pracovní poměr nebo jiný pracovněprávní vztah, pokud jeho náplní není výkon činnosti statutárního orgánu...Podstatné však je, že obsah takového pracovněprávního vztahu nemůže být shodný s obsahem činnosti jednatele, ale může se týkat jen činností od práce jednatele odlišných*“. V rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 963/2002 Nejvyšší soud ČR k této argumentaci doplnil, že „*samotná okolnost provádí-li statutární orgán úkon směrem dovnitř společnosti nebo navenek, nic nemění na tom, že jedná jako statutární orgán. Správně proto odvolací soud vycházel z toho, že jednatel společnosti s ručením omezeným nemůže mít uzavřenu*

²⁵ Legální definice závislé práce přináší nový zákoník práce v ust. § 2 odst. 4 ZPr, podle kterého „*Za závislou práci, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, se považuje výlučně osobní výkon práce zaměstnance pro zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele, jeho jménem, za mzdu, plat nebo odměnu za práci, v pracovní době nebo jinak stanovené nebo dohodnuté době na pracovišti zaměstnavatele, popřípadě na jiném dohodnutém místě, na náklady zaměstnavatele a na jeho odpovědnost*“. Podle odstavce 5 téhož ustanovení se pak za závislou práci považují také případy, kdy zaměstnavatel na základě povolení podle zvláštního právního předpisu (dále jen „agentura práce“).

²⁶ Srov. Rozhodnutí Senátu Nejvyššího soudu ČR ve složení M. Putna, I. Drápal, Z. Novotný, sp. zn. 21 Cdo 11/98, 21 Cdo 963/2002, 21 Cdo 2642/2003 a 21 Cdo 737/2004.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

pracovní smlouvu, případně být jmenován do funkce, jestliže nevykonává jiný druh práce než vyplývající přímo z práv a povinností jednatele“. Totožný závěr je potom rovněž obsahem rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21Cdo 737/2004, jež bylo přijato stran akciové společnosti.

Z výše uvedeného tak vyplývá nemožnost vykonávat funkci statutárního orgánu nebo jeho člena v pracovněprávním poměru. Obdobný závěr je pak nezbytné přijmout i ve vztahu k možnému souběhu výkonu funkce prokuristy, kterou rovněž nebude lze podříditi režimu pracovněprávního poměru, ale která se při absenci doslovné právní úpravy bude *per analogiam* spravovat režimem smlouvy o výkonu funkce ve smyslu ust. § 66 odst. 2 ObchZ a subsidiárně pak režimem mandátní smlouvy ve smyslu ust. § 566 a násl. ObchZ. Doložka o prokuře bude muset mít obdobně jako sora uvedené smluvní typy písemnou formu.

Podle názoru Nejvyššího soudu České republiky vyjádřeného opakovaně ve shora uvedených rozhodnutích se musí v rozhodovací praxi v obdobných případech vždy zkoumat, zda mezi předmětem činnosti statutárního orgánu korporace (a pro náš případ: prokuristy) a vedoucího zaměstnance neexistuje nežádoucí průnik, resp. zda takový průnik neexistuje „v zákonem již reprobované podobě“. Je totiž zřejmé, že k průniku mezi předmětem činnosti vykonávané na základě *smlouvy o výkonu funkce* podle § 66 odst. 2 ObchZ a výkonem funkce vedoucího zaměstnance podle § 11 odst. 4 ZPr nevyhnutelně existují minimálně duplicity, a to např. z důvodu, že člen statutárního orgánu korporace je *ex lege* (srov. § 15 ObchZ) oprávněn vykonávat i funkci vedoucího zaměstnance.

Na základě výše uvedeného tak lze konstatovat, že prokurista je oprávněn vykonávat souběžně funkci prokuristy a funkci vedoucího (ale i jiného) zaměstnance, a to za splnění stejných podmínek, za jakých je oprávněn k souběžnému výkonu funkcí statutární orgán korporace nebo jeho člen, zejména pak za splnění zásadní podmínky, že (i) funkce prokuristy nebude vykonávána v pracovněprávním poměru, a že (ii) pracovní smlouva vedoucího zaměstnance nebude suplovat (dublovat) činnosti, které jsou již nad rámec pověření jednat daného zákoníkem práce a které lze vykonávat výhradně *ex procurae*, tedy toliko na základě ust. § 14 ObchZ.

VII. Zákaz generality plné moci

Ze shora uvedeného zákonného vymezení prokury lze dále dovodit některé závěry, které nejsou vždy přijímány jednoznačně. Tak jednak je zřejmé, že vůle zákonodárce vtělená v ust. § 14 odst. 1 ObchZ, tj. *zmocnění prokuristy ke všem právním úkonům*, znamená *a contrario*, že nikoho jiného než prokuristu nelze zmocnit *ke všem právním úkonům*, jinými slovy, že tedy *v českém hmotném právu neexistuje institut generelní plné moci*. V aplikační praxi je však vzdor této skutečnosti značně rozšířeno udělování tzv. generálních hmotněprávních plných mocí, které ve svém důsledku suplují nebo nahrazují udělování prokury a jsou tak v tom smyslu jednáním *in fraudem legis* a tedy obcházením zákona (§ 39 ObčZ). Právní úkony takto činěné zmocněnci na základě generelních plných mocí jsou *absolutně neplatné*, to by mělo být podle mého soudu a s přihlédnutím k argumentaci, která bude uvedena níže, zřejmé. Avšak není, jak lze soudit na základě zkušeností z praxe, ale i z judikatury vyšších soudů²⁷.

²⁷ Za všechny srov. např. PPP 3/2000, str. 24: „*Plná moc opatřená ověřenými podpisy všech členů představenstva akciové společnosti opravňující fyzickou osobu, aby jménem společnosti činila veškeré právní úkony, opravňuje tuto osobu i k podepsání směnky za společnost, a nerozhoduje, že při podpisu směnky neměl podepisující plnou moc u sebe a nemohl se jí tedy prokázat“.* Ve vztahu k práci o prokuře by bylo lze uvedený judikát interpretovat tak, že pokud není pro jednání zástupce (zmocněnec) nezbytné pro platnost činěného právní úkonu předložení plné moci, není to nezbytné ani pro prokuru, když ta je navíc seznatelná z obchodního rejstříku. Ve vztahu k otázce dovolení generelní plné moci pak z uvedeného vyplývá, že soudy nemají v zásadě s generelní plnou mocí udělenou zmocněnci představenstvem žádný výrazný problém.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

Institut generelní plné moci, o jehož existenci nepochybujeme v civilním procesu²⁸ neznamena, že by byl zmocněnec oprávněn k zastupování zmocnitele ve všech soudních řízeních, a ve sféře práva hmotného ke všem právním úkonům, které je v rámci rozsahu své právní subjektivity oprávněn činit zmocnitel. Vzdor této skutečnosti dochází v právní praxi doslova k hypertrofii generelních plných mocí udělovaných jak obchodními společnostmi, tak i jinými právníckými osobami, ale i fyzickými osobami-podnikateli i nepodnikateli. Taková plná moc, která v podstatě svým obsahem rozšiřuje meze zvláštní plné moci až k limitním hodnotám (řečeno jednoduše, která zmocňuje zmocněnce ke všem právním úkonům, a je v podstatě širší než prokura, protože se neváže toliko na provoz podniku), je *absolutně neplatná*, a to pro rozpor se zákonem (§ 39 ObčZ), nebo minimálně proto, že zákon obchází (rovněž § 39 ObčZ). Je tomu tak z důvodu, že společnost je povinna jednat jejím statutárním orgánem. Závazek člena statutárního orgánu společnosti k výkonu funkce je *ex lege* závazkem *osobní povahy*, tj. členové statutárního orgánu obchodní společnosti jsou povinni jednat při výkonu své funkce osobně a nejsou oprávněni výkon své funkce delegovat na třetí osobu. To vyplývá zřejmě z dikce ustanovení § 66 odst. 2 věta druhá ObchZ, podle kterého je závazek k výkonu funkce *závazkem osobní povahy*. Uvedené ustanovení bylo do obchodního zákoníku vloženo jako reakce právě na nežádoucí fenomén spočívající v rychle se rozšiřující praxi, kdy členové statutárních orgánů obchodních společností delegovali (na základě plné moci) často ihned po volbě své osoby do té či oné funkce výkon nebo část výkonu své působnosti na jinou osobu. Docházelo tak k nepřehlednému množství situací, kdy za právníckou osobu nejednaly její statutární orgány zapsané v obchodním rejstříku, ale zmocněnci odvozující své oprávnění z generelních plných mocí jednat za společnost. Tito zmocněnci tak měli *de facto* postavení prokuristů obchodních společností, aniž by však byli transparentně zapsáni v obchodním rejstříku tak, jak je pro udělení prokury legální podmínkou *conditio sine qua non*.

V praxi tak i v současné době (protože tento trend nevymizel) dochází k situacím, kdy je na jedné straně zneplatňováno jednání prokuristy, který ke svému podpisu nepřipojil doložku o prokure (viz argumentace uvedený výše), a na straně druhé je správními úřady i účastníky hospodářské soutěže nezřídká akceptováno jednání generelního zmocněnce, jsoucí v příkrém rozporu s normativní větou ust. § 66 odst. 2 ObchZ.

Zákaz generality hmotně-právních plných mocí tak lze podle názoru autora tohoto příspěvku dovodit v případě obchodně-právních korporací z ust. § 66 odst. 2 ObchZ *a contrario*, a v případě fyzických osob potom z ust. čl. 1 LZPS, podle kterého jsou základní práva a svobody nezadatelné, nezczitelné a nezrušitelné. Smluvně založená generalita plné moci u fyzické osoby-nepodnikatele je totiž způsobilá ohrozit základní právo a svobodu každého člověka jako účastníka občanskoprávních vztahů, kterou je i právo na život (čl. 6 LZPS), jehož projevem je i *právo být akceptován jako subjekt práva* s (až na výjimky stanovené zákonem) neomezenou právní subjektivitou a zavazovat se svými vlastními právními úkony²⁹.

Námítka, že dobrovolné zplnomocnění takovému právu a takové svobodě nebrání, neobstojí, neboť Listina v uvedených ustanoveních *chrání člověka i proti sobě samému*. Ostatně, v případě akceptace opačného závěru bychom dospěli až k absurdním dovozením, že např. je možné se nechat zastupovat při výkonu manželských povinností nebo v pracovním poměru. Při takovém extenzivním (a podle mého

²⁸ Např. typicky advokát je zmocněn k zastupování klienta ve všech případech, které se vyskytnou, ale generelní plná moc je vázána vždy toliko na konkrétné soudní či rozhodčí řízení, nikdy však ne na více soudních či jiných řízeních, nepočítaje v to ovšem řízení o opravných prostředcích (srov. SJ 12/1999, str. 459: „*Není-li plná moc udělená advokátu omezena jen na řízení před soudem určitého stupně a obsahuje-li zmocnění k podávání opravných prostředků, je tím prokázáno právo advokáta vystupovat v odvolacím i dovolacím řízení jako zástupce účastníka*“.

²⁹ Srov. Lisse, L.: Způsobilost mít práva jako esence právního státu, Právník 12/2002, str. 1295.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

názoru zejména protiústavním výkladu) by nebylo lze určit přesně hranici, kde již končí svobodné volní uvážení zmocněnce jednajícího za člověka a zda vůbec existuje nějaká taková hranice, nebo zda je zmocněnec povoláný jednat za fyzickou osobu na základě generelní plné moci ve všech právních úkonech a jednáních vůbec nějak limitován. Společně s Cicerem, který se o problému formalistického výkladu práva zmiňuje ve svém slavném spisu *De officiis*, můžeme citovat jeho slavný výrok „Summa iura, summa iniura“ (vrchol práva – vrchol bezpráví)³⁰ a v návaznosti na výše uvedené absurdně dovodit, že v krajním případě by pak mohl zmocněnec svého zmocnitele i zastřelit a jeho jednání by bylo *secundum legem*, protože by nebylo posuzováno jako trestný čin vraždy (§ 219 TrZ), ale jako sebevražda.

Takový závěr je však stejně absurdní jako je absurdní názor rehabilitující udělování generelních plných mocí reprezentanty kapitálových společností. Ti mají jednat ze zákona *osobně* a plnou moc mohou udělovat toliko jako *hmotně-právní plnou moc zvláštní*, tj. pro jednotlivý úkon, nebo maximálně pro vymezený a jasně specifikovaný okruh právních úkonů, který by však měl mít nějaký zákonný rámeček, resp. oporu (např. institut obchodního zastupování ve smyslu ust. § 652-672a ObchZ), mandátního vztahu (566-576 ObchZ) apod.

Jak naopak vyplývá ze shora uvedeného, obchodně-právní korporace tedy generelní plnou moc oprávněna udělit není. Jedinou výjimkou je, je-li možnost udělení takové generelní plné moci explicitně aprobována zákonem. Takovým případem je v českém právním řádu jediné *prokura*, kterou tak lze nazvat (spíše než než „obchodní plnou mocí“, jak je tento termín v doktríně používán), „obchodní plnou mocí generelní“, neboť zatímco první adjektivum ji definuje toliko ve vztahu k obchodní činnosti, resp. k podnikání, druhé adjektivum vyjadřuje i skutečnost, že je to *plná moc ničím neomezená* (s výjimkami stanovenými zákonem a vnitřními pokyny či smluvně).

Takovou (rozuměj: *neomezenou*) může být *prokura* „právě a jen“ z důvodu, že zákon podmiňuje její právní existenci zápisem prokury do obchodního rejstříku, v důsledku čehož projevuje zájem na transparentnosti jednání prokuristy jako generelně zmocněného zástupce podnikatele. Z uvedeného tak plyne, že jediné prokurista může jednat jako generelně zmocněný zástupce podnikatele, nikdo jiný takto jednat nemůže, neboť pro takový postup je třeba splnění zákonných podmínek, které byly nastíněny shora. Generalita plné moci by byla totiž v rozporu s (i) *principem osobního výkonu funkce člena statutárního orgánu korporace* a dále pak i s (ii) *principem transparentnosti obchodně-právních vztahů*, kdy existuje veřejný zájem na tom, aby jménem společnosti i za společnost jednaly osoby zapsané v obchodním rejstříku, o jejichž identitě neexistuje pochybnost. Tímto nejsou dotčena ustanovení § 15 ObchZ o zákonném zmocnění pracovníků obchodní společnosti, a je rovněž odhlédnuto od toho, že díky principu deklaratorního zápisu člena orgánů obchodně-právní korporace do obchodního rejstříku nemůže být ani *princip transparentnosti obchodně-právních vztahů* v tomto slova smyslu zachovávan úplně, neboť musí v určité zákonem předpokládané míře ustoupit požadavku pružnosti jednání jménem společnosti.

VIII. De lege ferenda

Jak již bylo řečeno výše, k tomu, aby se soudní praxe a obchodní styk nedostávali stran určení platnosti či neplatnosti právních úkonů učiněných prokuristou nebo generelně jednajícím zmocněncem do rozporu, bylo by vhodné postavit otázky zastupování korporace v českém obchodním právu na jisto.

³⁰ Srov. Knapp, V.: Teorie práva, 1vydání, C.H.Beck, Praha 1995, str. 44, kde autor odkazuje na v textu uvedený Ciceronův výrok a doplňuje, že „Cicero sám smysl tohoto paradoxu spatřuje ve „zlomyslném a chytráckém výkladu práva“, a demonstruje jej na vojevůdci, který uzavřel příměří na 30 dní a pak v noci je porušoval s odůvodněním, že bylo uzavřeno na 30 dní a nikoli na 30 nocí“.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

Bylo by tak možno učinit jednat „odformalizováním“ podepisování prokuristy za společnost ve smyslu vypuštění požadavku doložky o prokuře jako obligatorního znaku podpisu prokuristy, jednak právní úpravou, která by vůbec upravila jednání za korporace méně formálním a jednodušším způsobem, než je tomu nyní.

O takový trend se pokouší i nová úprava občanského zákoníku, kterou připravuje prof. Eliáš se svými kolegy. V tomto kontextu se mj. i zastupování právnické osoby, ergo obchodní společnosti určitě týče zvolání autora, že *„druhý významný pozůstatek totalizujících trendů právního myšlení je v tendenci manipulovat účastníky privátních vztahů přemírou kogentních ustanovení, významnou měrou vylučovat úpravu vzájemných práv a povinností v soukromých poměrech osob z jejich vlastní dispozice a otvírat přílišný prostor veřejnoprávním zásahům do těchto vztahů. S tím je spojena přemíra přehnané kazuistické úpravy, která se snaží, vedena mentalitou sociálního inženýrství, regulovat soukromoprávní jednání lidí co nejpodrobněji a nejdetajněji. Následkem toho jsou např. i s nevýznamnými odchylkami obsahu různých jednání od zákonné úpravy spojovány následky jejich neplatnosti, byť to často není věcně odůvodněno.“*³¹

V této souvislosti by k nové – rekonfigurované - právní úpravě postavení podnikatelů a jednání jejich jménem nebo za ně nemělo patřit legální definování těchto pojmů³², které bere sílu soudcovskému nalézání práva a přispívá k většímu formalismu právní úpravy. V konečném důsledku pak legální definování těchto pojmů odcizuje právní řád jeho primárnímu účelu, kterým je sloužit adresátům právních norem, nikoli adresátům právních norem (nad míru společenským zájmům nezbytnou) svazovat.

Nový občanský zákoník, který by měl právní úpravu občanskoprávní a obchodněprávní úpravy vhodně systematizovat a simplifikovat, by měl podle jeho duchovního otce K. Eliáše *„respektovat starou pravdu, že mnohá věc vypadá dobře v učené knize, ale bídne v zákoně. Zákoník se proto bude co možná vyhýbat přijímání definic do svého textu a vydá se cestou jejich redukce na minimální míru, třebaže nebude puristicky dbát o to, aby se zcela rezignovalo na poučení o pojmech, které nová právní úprava použije“*. Ve vztahu k právní úpravě jednání za právnické osoby obecně (a obchodní společnosti zvláště) by měl podle mého názoru zaujmout názor prezentovaný v čl. 10 Věcného záměru občanského zákoníku (str. 14), který *nepočítá s odlišnou právní úpravou zastupování právnických osob* a v jejich rámci obchodních společností od právní úpravy recentní, což je podle mého názoru – i s přihlédnutím ke všemu, co bylo pojednáno v tomto příspěvku - na škodu. Věcný záměr toliko k této problematice říká, že pokud jde o zastoupení právnických osob, vyjde i nová právní úprava z důrazu na kritérium *obvyklosti*. Vnitřní předpisy však nebudou moci s účinky vůči třetím osobám stanovit rozsah zástupčího oprávnění orgánů právnické osoby (nebo členů těchto orgánů), anebo jejich zaměstnanců, členů apod. jako menší než obvyklý. To ovšem měřeno optikou obchodněprávní úpravy *de lege lata* není žádný posun, když *kritérium obvyklosti* již obsahuje současná právní úprava, a to právě v ust. § 15 ObchZ.

³¹ srov. Eliáš, K.: Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády), str. 12.

³² srov. Eliáš, K.: Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády), str. 12, kde autor mj. konstatuje, že *„Odedávna platí, že zákon nelze směřovat s učebnicí (bod 4.2.1). To má význam zejména pro užívání legálních definic a explikací (vysvětlivek) v zákonné úpravě. Tendence k hojnějšímu používání legálních definic se projeví např. v původním textu francouzského Code civil z r. 1804, ale již rakouský občanský zákoník z r. 1811 se jim dost důsledně vyhýbal. Od přelomu 19. a 20. stol. se praxe legálních definic začala spíše opouštět a své místo si udržela především v právních řádech států byrokraticky řízených. U nás se snaha definovat pojmy "pro účely tohoto zákona" rozmohla zejména 70. a 80. letech jako přímý výraz politického cíle svázat život společnosti i možnosti (zejména soudního) nalézání práva. Tyto tendence se paradoxně rozmnožily po r. 1989 a stejně paradoxně ztěžují interpretaci zákona“*.

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

Ve vztahu k *institutu prokury a zastupování vůbec* je z hlediska občanskoprávní rekonstrukce naopak pozitivní předpokládané *zúžení právních následků* plynoucích z vadných právních jednání³³, přičemž „*dojde k redukci hypertrofovaných případů absolutní neplatnosti právních jednání ve prospěch neplatnosti relativní*“³⁴.

Zásadou *in dubio pro libertate*, podle které by měly být právní předpisy vykládány primárně ve prospěch osoby soukromého práva, jsem se snažil zdůraznit princip, zakotvený v ust. § 1 věcného návrhu občanského zákoníku, podle kterého má platit, že „*každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, a se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit*“.

Takto navržené ustanovení sleduje podle svých autorů *dvojitý účel*. Předně se hlásí k trvale platné Celsově myšlence *Scire leges non hoc est verba eorum tenere, sed vim ac potestatem* (znát zákony neznamena držet se jejich slov, ale pochopit jejich účinnost a sílu). Vzhledem k tomu se v ovém návrhu občanského zákoníku stanoví, že právo není samoúčelné a že se „*připíná k určité hodnotové soustavě*“, vyjádřené ve shodě s naším ústavním pořádkem právě a především zásadami práva přirozeného. Základní smysl je podle autorů v pojetí, že přirozená práva člověka představují limit pro zákon, a nikoli naopak. Se zřetelem k tomu se navrhuje formulovat výslovné pravidlo, že výklad zákona (ve smyslu judikatury Ústavního soudu tzv. *jednoduchého práva*) může být správný, jen jde-li o výklad vykazující ústavní konformitu a respektující obecné právní principy plynoucí z ústavního pořádku, jakož i obecné zásady soukromého práva.

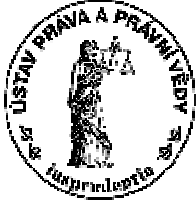
V tom směru se podle autorů věcného návrhu občanského zákoníku čelí zejména bezhodnotovému právnímu formalismu, jehož masivní nástup v 90. letech působí mnoho škod. Uvedený formalismus má různé příčiny, z nichž do popředí významně vystupuje tradice výkladu zákona, jaká byla typická zejména pro období tzv. socialistického práva. Zároveň však osnova usiluje čelit i tendencím k možné libovůli při výkladu zákona, a to právě nařízením, že zákonným ustanovením nelze přikládat jiný smysl, než jaký odpovídá jejich slovům a jasnému (to jest zřejmému, jasně projevenému a z textu zákona interpretací odvoditelnému) zákonodárcově úmyslu. Protipólem bezduchého formalismu jsou právě ty případy z rozhodovací praxe, kdy při právním hodnocení věci rozhoduje jen vůle soudce, byť třeba i ignoruje jasná slova zákona³⁵.

I když je při výkladu právních norem evidentní, že je třeba akcentovat v určité míře i hledisko tzv. veřejného zájmu a principu proporcionality, je stejně tak evidentní, že uvedený „veřejnoprávní kritérium“ výkladu právních norem lze akcentovat a zohledňovat toliko tam, kde lze o veřejném zájmu hovořit. V případě sjednávání smluv v oblasti obchodního práva (v rámci obchodního styku) mezi podnikateli při jejich podnikatelské činnosti jsou však formální opomenutí jako je

³³ Pojem „*právní jednání*“ nahradí v novém občanském zákoníku pojem „*právní úkon*“ (§ 34 ObčZ), který bude opuštěn. K tomu doplníme, že občanský zákoník bude používat termín „*právní jednání*“, aniž by jej definoval, s tím, že vymezí, kdy je právní jednání neplatné. Občanský zákoník bude stanovit, že právní jednání nevyvolává jen právní následky v něm výslovně vyjádřené, ale též právní následky stanovené zákonem a plynoucí z obyčejů a zvyklostí. Podle předkladatelů věcného návrhu zákona je uvedená změna odůvodněna tím, že „*označení právní jednání odpovídá tuzemské tradici. Definice právního úkonu v našem stávajícím zákoníku (§ 34) je více méně kuriozitou (většina známých civilních kodexů se bez podobné definice obejde) a pro praxi nemá žádný význam*“. Doufejme, že se s pojmem právní jednání vypořádá i judikatura a že v praxi nevzniknou problémy s interpretací tohoto nově zavedeného pojmu.

³⁴ srov. bod 12.2., str. 25 Věcného návrhu občanského zákoníku.

³⁵ Návrh Občanského zákoníku (Část první až čtvrtá, K § 3, Ministerstvo spravedlnosti české republiky), srov. In <http://server.juristic.cz>

ÚSTAV PRÁVA A PRÁVNÍ VĚDY

Institutio Iuris et Iurisprudentiae

Štěpánská 633/49 • 110 00 Praha 1

Zapsaný jako vědecká instituce v rejstříku obecně prospěšných společností vedeném
Městským soudem v Praze v oddíle O 358, IČ: 27200248

např. neuvedení doložky o prokuře u podpisu prokuristy z hlediska veřejného zájmu zcela bez významu, neboť jsou zcela mimo jeho výseč, když toto zneplatňování ničemu neslouží. Zneplatňování právních úkonů takto učiněných, k němuž v rozhodovací praxi dochází, není z výše uvedených důvodů v souladu s principem ústavně konformního výkladu právních norem ani v souladu s *principem zásadní bezformálnosti právních úkonů*, na kterém mj. soukromé právo spočívá. V tomto světle je naopak zářející skoro bezvýhradná a judikaturně dosud příliš neuchopená zdánlivá „svobodomyšlnost“ aplikační praxe tolerující uzavírání smluv a činění jiných právních úkonů osobami na základě generelního zplnomocnění, která je s veřejným zájmem (jímž je zájem na transparentnosti osob jednajících za právnickou osobu) v rozporu a která ústavně-právně konformní není.

Najít středobod mezi právně formalistickým výkladem preferujícím gramatický výklad dotčené právní věty na jedné straně a výkladem preferujícím zájem osob práva soukromého (tedy *zájem veřejný*, neboť z ústavního pořádku vycházející) na straně druhé by měl být podle názoru autora tohoto příspěvku ponechán v co největší míře na uvážení soudce, který by měl v každém konkrétním případě akcentovat imperativ proporcionality zájmu veřejného a soukromého tam, kde se dá o veřejném zájmu hovořit, a v souladu s principem *in dubio pro libertate* nebo ještě širším principem *in dubio pro racione* hájit zájem smluvních stran tam, kde zájem veřejný absentuje. Tak je tomu typicky v případech, kdy zákon klade pro určitý právní úkon jistou v zákoně konkretizovanou formální podmínku. Bylo by proto *de lege ferenda* vhodné a je dobře, že se o to věcný návrh občanského zákoníku pokouší, podrobit formálněprávní režim právních úkonů sankčnímu režimu relativní, a nikoliv absolutní neplatnosti právních úkonů (jednání), který lépe odpovídá celkovému pojetí smluvní autonomie a méně pak požadavkům přepjatého právního purismu. Stát je tu totiž pro občany, kterým *ex constitutione* slouží, a autonomie vůle soukromoprávních subjektů, ale i výklad práva v pochybnostech v jejich prospěch, je zásadním vůdčím principem platným i ve vztahu k formálně právním úkonům činěným v rámci občanskoprávního a obchodněprávního styku.

V Praze dne 18. dubna 2007

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D.

Autor je ředitelem Ústavu práva a právní vědy, o.p.s. a advokátem v Praze

V Praze dne 18. dubna 2007 ve znění jazykových oprav ze dne 07.06.2007

JUDr. Luděk Lisse, Ph.D. Autor je ředitelem Ústavu práva a právní vědy, o.p.s. a advokátem v Praze